

SZEGEDI EGYETEM

A SZEGEDI FELSŐOKTATÁSI
INTÉZMÉNYEK LAPJA

XXVI. évfolyam 14. szám

1988. november 8.

Ára: 2,30 Ft

Egyetemi körök találkozója

Szabad versenyes szocializmus

A JATE joghallgatóiból álló Galiba Kör szervezésében tartották október 20–23. között, Szegeden, első alkalommal az Egyetemi-Főiskolai Körök Országos Találkozóját (EFKOT). A négy napos esemény az országban nagy számban működő, ám egymást kevésbé ismerő öntevékeny csoportokat kívánta összeismertetni. A két-három hónapos előkészület ellenére azonban a meghívott köröknek alig fele

képviseltette magát. A programokon jelenlévők létszáma is meglehetősen változékony volt: 20 és 150 fő között mozgott. A kezdeményezést mégis értékelni kell, mint próbálkozást — egyfajta integráció megteremtésére. Az ifjúsági csoportok közötti párbeszéd megindulása, a közös gondolkodás formálása — előfeltétel; talán ahhoz, hogy a politizáló fiatalok alakíthatóak is a politikák.

Szenté Zoltán, Galiba Kör (glóriával a feje fölött) és Halmai Gábor (Székely Attila felvétele)

Október 21-én, délután a meghirdetett programmal ellentétben csak két előadás hangzott el, mivel Pozsgay Imre államminiszter hivatalos elfoglaltsága miatt nem tudott a rendezvényen megjelenni, üzenete szerint előadását írásban elküldte, ez azonban a rendezvény kezdetéig nem érkezett meg.

Először Bilecz Endre történész tartott előadást a társadalmi önszerveződés alternatíváiról. Rámutatott, hogy az Erdei Ferenc és Bibó István által leírt tradicionális, történeti kettős társadalom már a '60-as évek eleje óta nem létezik, azóta ún. átmeneti jellegű társadalomról beszélhetünk, amely kettős integrációjú: hivatalos és civil társadalomra bomlik! Az előbbi jelenti azt a rendszerintegratív, hatalomintegratív modellt, mely a politikai intézményrendszeren keresztül (párt, állam, állásadalmi szervezetek) a társadalom jelentős életfolyamatait szervezi. Ezek az állásadalmi szervezetek üres formák, keretek tartalom nélkül, többé-kevésbé hitelvesztettek, és próbálják magukat átalakítani, néhány esetben csak átmenteni.

A modell ma is meglevő működési elve, hogy változatlanul ágazati-gazdasági szerveződési elv köré csoportosul a valóságos, részleges hatalomgyakorlás rendszere. Olyan tekintetben, hogy a politikai intézmények összefonódtak, és ma is összefonódnak a legnagyobb nehézipari és néhány más lobbival. (Lásd: Bós-Nagymaros)

Ebben a modellben az állam-polgár (vagy inkább alattvaló) alapvetően munkaerőnek és át-

nevelendő szubjektumnak számít — a civil társadalom, és a társadalom önszerveződése nem alakulhatnak ki, vagy legalábbis próbálják ezt gátolni. A '80-as években azonban a társadalmi, gazdasági válságfolyamatok felgyorsultak. Ennek következtében a társadalomban végbemenő reszocializációs folyamat nyomán megindult a társadalom újraszerveződése. Újfajta kettős társadalom van kialakulóban, mivel a hivatalos modell integráló tényezői nem tudják a nagy egészet szabályozni, minden megnyilvánulást átfogni. Ugyanakkor mégsem beszélhetünk — hangsúlyozta Bilecz Endre — úgynevezett második társadalomról, mert ez a társadalomintegratív modell nem önálló működési elv — a hivatalos társadalom részeiben van jelen, ott ahol a modellnek erre feltétlenül szüksége van és kénytelen tudomásul venni politikai, gazdasági, egyéb okok folytán létezését (háztáji termelés, tradicionális kultúrmozgalmak hálójai, egyházi bázisközösségek új, egycélú alternatív mozgalmak, öntevékeny csoportok, független vitakörök, egyesületek, TDDSZ, FIDESZ stb.)

Kialakul tehát egy olyan képzet, melynek egyik pólusán a politikai hatalom túlsúlya áll, a másikon pedig a társadalom autonómiáigazgatók épülő rendszere. Ez már végre egy európai társadalomépítési modellhez közelálló fejlődés jele.

Halmai Gábor alkotmányjogász az emberi jogok jelenlegi magyarországi szabályozásáról beszélt. Előadásra elején fontosnak tartotta a jogállam fogalmát tisztázni, amely szerinte az az alkotmányos berendezke-

dés, ahol az emberi jogok a jogrend által intézményesen garantáltak. Ma Magyarországon a szabályozás — különböző részletszabályozások révén — főleg az állampolgárok korlátaira vonatkozik. A szükségzerű fejlődés egyik alternatívája egy angolszász típusú átalakítás lehet — alkossunk egy valóban demokratikus alkotmányt, és így további szabályozás szükségtelen —, de ennek itt ma még nem sok realitása van (például a független bírósági rendszer hiánya miatt). Egy másik út tűnik járhatónak, vagyis az alkotmány mint alaptörvény mellett alkotmányos, vagy organikus, részletező törvények megalkotása. Ezek akár az új alkotmány előtt is létrejöhetnek, mert a lényeg csak az, hogy azzal közös kritériumrendszerre épüljenek. A részletező törvények megalkotásánál a nyugati demokráciák gyakorlata, illetve nemzetközi jogi határozatok szolgálhatnak példának, mely dokumentumoktól Magyarország nem függetlenítheti magát, ha szervesen akar kapcsolódni a nemzetközi életbe. A kérdés rendezése sürgető — annál is inkább, mert Magyarország csatlakozott egy fakultatív egyezményhez, melynek lényege: az egyezmény aláírói önként alávetik magukat egy emberi jogi fórum határozatainak. December 1-jétől tehát mindenki, aki végigment a magyar jogi orvoslai gyakorlaton, ehhez a nemzetközi bizottsághoz fordulhat. Ez nem kis kihívás a magyar jogrend számára!

G. G.

(A többi rendezvényről a 3. oldalon számolunk be)

Válaszolt a minisztérium

„Nem látok sok esélyt arra, hogy az 1989-es költségvetésben az oktatás részesedése számottevően növekedjen. A kialakult arányok tradíciókat őriznek s ezeken változtatni igen nehéz.” — Ez a mondat azon a sajtótájékoztatón hangzott el, amelyet a Művelődési Minisztérium képviselőjében Józsa György, az Egyetemi és Főiskolai Főosztály vezetője tartott ugyanabban az időben, amikor az Operatív Bizottságnak átnyújtották Szegeden a hivatalos választ. S ez a megállapítás minden bizonnyal fontosabb, mint amit kísérőlevelével mond: „állásfoglalásukban a magyar felsőoktatás jelenlegi helyzetéért és jövőjéért érzett jogos aggodalom fejeződik ki.” A kis konferenciára terebélyesedő tájékoztató az újságírók úgy vélték, hogy elmentmondás van a politikai határozatok és a valóság között. A magasszintű állásfoglalások ugyanis több helyen kimondják, hogy az oktatást fejleszteni, támogatását növelni kell, ám az elkölthető pénznek hosszú évek óta változatlanok. A főosztályvezető nem tudta föloldani a dilemmát. Mint elmondta, a felsőoktatás részesedése a költségvetésből évek óta változatlan, 0,8–0,9%-os. A Minisztertanács felsőoktatási cselekvési programjának végrehajtásához a jelenlegi 8 milliárd forinton kívül újabb 8 milliárd kellene, ha ezt nem kapja meg az MM, a program évekig elhúzódhat. A válasz elismeri, hogy a felsőoktatásra sokkal több pénzt kellene fordítani. Czibere Tibor művelődési miniszter is arról beszélt aznap megjelent Népszabadság-beli nyilatkozatában, hogy legalább az összeg két-háromszorosára volna szükség. Különösnek találták a tudósítók, hogy a tárca vezetője így folytatta: „De ez jelenleg természetesen lehetetlen.”

Tudósítónk kérdésére Józsa György elmondta, hogy a Minisztertanács nem foglalkozott a sztrájkjal és a követelésekkel. Szerepel az állásfoglalásban, hogy az oktatásra fordított összegeket a fegyveres testületek és a tömegszervezetek támogatására fordított összegek csökkentésével lehetne fedezni. Erre miért nem reagált a minisztérium? — kérdezte a Magyar Rádió munkatársa. Mi csak a saját hatáskörünkbe tartozó kérdésekkel tudunk foglalkozni, ezeket adhatunk választ. Az Ön által felvetett probléma a Pénzügyminisztérium, az Országos Tervhivatal és a kormány hatáskörébe tartozik — felelte Józsa György. Akkor talán célszerű lenne összehívni egy olyan sajtótájékoztatót — vették fel az újságírók — ahová a PM, az OT illetékeit és egy miniszterelnök-helyettest hívnak meg, „és mi majd kérdezzük!” Juhász Erzsébet az MM sajtóosztályának munkatársa ígéretet tett, hogy ezt a találkozót még a költségvetési tárgyalások befejeződése előtt megszervezik. Mi ott leszünk...

M. T.

Október 27-én délelőtt 10 órakor Szövényi Zsolt főtanácsos átadta az MM hivatalos választ az Operatív Bizottságnak. A levélből, melyet az

Egyetemi és Főiskolai Főosztály írt alá, az alábbiakban részleteket közlünk.

*

Az állásfoglalásnak a magyar felsőoktatás helyzetéről adott általános értékű megállapításai véleményünk szerint nem veszik figyelembe kellően a felsőoktatás tagoltságát, azt, hogy a különböző intézménytípusok és azon belül az egyes intézmények eltérő feltételek között, más-más szinten tesznek, illetve tudnak eleget tenni feladataiknak. A magyar felsőoktatás általános és egyoldalú elmarasztalása, erőfeszítéseinek és eredményeinek leértékelése méltánytalan. A felsőoktatás helyzetét több szempontból magunk is kritikusan tartjuk, de úgy véljük, hogy felsőoktatásunk rendelkezik olyan eredményekkel és belső értékekkel, amelyekre alapozva, s a szükséges anyagi feltételeket megteremtve kiépíthető a társadalmi igényeknek megfelelő korszerű felsőoktatási rendszer.

A Minisztertanács ez év nyarán áttekintette a felsőoktatás fejlesztési programjáról szóló határozatának végrehajtását, megállapította a lemaradás okait; a felsőoktatás fejlesztésének meggyorsítására rövid távú cselekvési programot fogadott el. A cselekvési programban érintett témák zömében egybevágnak az állásfoglalásban megfogalmazott és változtatásra javasoltakkal.

A felsőoktatás reformjához véleményünk szerint nem új koncepcióra és programra van szükség, hanem a Minisztertanács cselekvési programjának megvalósítására. Az állásfoglalásból nem derül ki, hogy a jelenlegi alaptörvényt hol, s miként kellene módosítani. Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény jogalkotási szempontból is új alaptörvénynek számít. Előkészítése már abban az időszakban történt, amikor általános elvként érvényesült, hogy a törvény a szabályozandó területen az alapvető kérdéseket rendezze. Új oktatási alaptörvény kidolgozását mindezért jelenleg nem tartjuk indokoltnak.

Azért, hogy az autonómia ne maradjon pusztán deklaráció, hanem érdemben valósuljon meg, az anyagi, gazdasági működési feltételek javítása is szükséges.

A „tantervutasítás” az 1985. évi I. törvény óta nem létezik. A tantervutasítás helyett a felsőoktatást irányító miniszternek arra korlátozódtott a joga, hogy a tantervi irányelveket — amelyeket szakértői bizottságok, az érintett intézmények szakemberei készítenek — jóváhagyja. A szabad tanárválasztásnak eddig sem volt jogi akadálya: több intézményben már évek óta ez a gyakorlat; a kvalifikált oktatók kisebb száma vagy pl. a teremhiány azonban sok helyütt akadályozza ennek a megvalósítását.

A művelődési kormányzat szükségesnek tartja az ideológiai tárgyak marxista szellemű oktatását, de ez nem jelentheti sem e stúdiumok tematikai korlátozását, sem a különböző filozófiai, közgazdaságtudományi, politológiai stb. irányzatok, elméletek el-

hallgatását, vagy sematikus ismertetését.

A minisztérium az egyetemeken négy társadalomtudományi tárgyból (filozófia, politikaelmélet, politikai gazdaságtan, közgazdaságelmélet, szociológia) — az intézménnyel konzultálva — csak egy tárgyat ír elő központilag. A többi tárgy közül kettőt az intézmények (az intézményi tanácsok) maguk választanak ki.

A tartalmi kérdésekben a tanszékek maximális önállósággal rendelkeznek. A társadalomtudományi tárgyak alapvető feladata, hogy a marxizmus megismertetése mellett az eddignél nagyobb mértékben és színvonalasabban mutassanak be más eszméi áramlatokat.

A veszprémi Ifjúsági Parlamenten is fölvetett új nyelvoktatási rendszer 1992-ben lép mindenütt életbe. Néhány intézményben ez már korábban is megtörtént vagy megtörténhet. A diploma megszerzésének feltétele az egyetemeken két szabadon választott nyelvből tett állami nyelvvizsga (egy alap- és egy középfokú) lesz. Az orosz nyelv az új követelmények értelmében azonos helyzetben lesz a többi idegen nyelvvizsgálattal.

Az egyetemi szintű tanárképzésnek az Állásfoglalásban vázolt rendszere a 80-as évek elején az oktatás korszerűsítéséről folytatott vitákon is fölvetődött, de különböző — elvi, szakmai és gyakorlati — megfontolások és ellenérvek miatt nem kapta meg a szakemberek többségének támogatását. A korábbi ifjúsági parlamenteken a tanárképző intézmények hallgatói pedig ismételtelen azt kívánták, hogy a gyakorlati képzés mielőbb megkezdődjék.

A hallgatók élet- és munkakörülményeinek javítását, az oktatókat érintő központi bérpolitikai intézkedések kidolgozását a korábban intézett minisztertanácsi határozat szintén feladatul tűzte ki. A tandíj- és ösztöndíjrendszer módosítását, a tanulmányi hitel bevezetésének lehetőségeire vonatkozó javaslatokat 1989. március 31-éig kell elkészíteni.

Megkezdődött a hallgatók hitelfelvételi lehetőségeinek számbavételét. A legjelentősebb jogi akadályt az jelenti, hogy a hallgató nem tud biztosítékot adni a hitel visszafizetésére. A probléma megoldásaként javaslatunk olyan speciális biztosítási szerződés megkötése, amely esetében a biztosító vállalja kötelezettséget a visszafizetésre.

A most folyó költségvetési tárgyalások során az ország jelenlegi gazdasági helyzetében is arra törekszünk, hogy a felsőoktatás a költségvetési támogatás reálértékét megőrizze. A korábban kísérletként engedélyezett szabad gazdálkodási rend általánossá tételét szorgalmazzuk. A felsőoktatás fejlesztéséhez — az ország gazdasági előrehaladása és távlati fejlődése érdekében is — jelentős pótlólagos forrásokra van szükség. E célból hozta létre a kormány a felsőoktatás-fejlesztési alapot, amelyben 1988-ban 150 millió Ft áll a felsőoktatás rendelkezésére. Várhatóan 1989-ben az alap összege jelentős mértékben növekedni fog.